

4a Agenda en context

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Programma
Wadden
zeehavens

Naar een sedimentmanagementprogramma Waddenzeehavens 2015-2022

17 februari 2015, 12.30-16.30 uur
Agora 4, Leeuwarden

Agenda en Context

17 februari 2014

Monique van den Dungen, Rick Hoeksema,
Martin Baptist en Arjen Bosch

Naar een Sedimentmanagementprogramma Waddenzeehavens 2015-2022

Agenda	3
Organiserende partners en context	4
Werkateliërs:	
I. Verminderen baggerbezwaar	6
II. Optimalisatie bagger- en verspreidingsregime	7
III. Sedimentmanagement voor natuurontwikkeling	8
IV. Verwijderen sediment uit het systeem	9

Achtergronddocumenten (met link toegevoegd)

1. Eindrapport werksessie 1 slib als grondstof 24 april 2014
2. Programmavoorstel Case Waddenzeehavens
17 december 2013
3. Kaderrichtlijn Water projecten

Sedimenthuishouding Waddenzee 2015-2022

Groningen Seaports, Rijkswaterstaat, EcoShape en programma Waddenzeehavens willen hun eigen programmering graag op elkaar afstemmen in een bijeenkomst, waar ze ervaringen met diverse projecten en workshops met elkaar delen, om praktische afspraken te maken over samenwerking en nieuwe projecten. Daarmee beogen zij om een eerste stap te zetten naar de ontwikkeling van een Sedimentmanagementprogramma Waddenzeehavens 2015-2022.

Agenda

Het werkatelier bestaat uit drie blokken:

1. Enkele korte introducties
 - **Opzet werkatelier**
Het werkatelier begint met een algemene introductie van Arjen Bosch (programmamanager Waddenzeehavens) over het initiatief vanuit de Waddenzeehavens en de opzet van de bijeenkomst.
 - **Sedimentbeheer nu en in de toekomst**
Rick Hoeksema, Rijkswaterstaat
 - **Sedimentmanagementprogramma 2015-2022**
Monique van den Dungen, Groningen Seaports.
 - **De juiste balans te vinden tussen heil en hinder van slib**
Martin Baptist, case manager Waddenzeehavens, EcoShape.

2. Tijdens de bijeenkomst worden twee rondes van vier werkateliers gehouden.
 - I. **Verminderen baggerbezwaar**
 - II. **Optimalisatie bagger- en verspreidingsregime**
 - III. **Sedimentmanagement voor natuurontwikkeling**
 - IV. **Verwijderen sediment uit het systeem**

De deelnemers selecteren zelf welke twee werkateliers hun voorkeur hebben.

3. **Conclusies**
Na afloop van de werkateliers worden de resultaten plenair gemaakt, geprioriteerd en verder aangescherpt.
Daarna komen ook vervolgstappen aan de orde.

Context

De afgelopen periode ontwikkelden zich verschillende programma's en projecten rond de zeehavens die inspelen op het sedimentmanagement van de Waddenzee (inclusief het Eems-estuarium):

KRW, MIRT, E&E, BwN Waddenzeehavens, HWBP, POV, Deltaprogramma, PRW, Slibmotor Harlingen, Marconi buitendijks, verdieping vaargeul, Groene Dollarddijk, Dubbele dijk, Multifunctionele dijk Eemshaven-Delfzijl, etc.

Vlak na de jaarwisseling besloten RWS, Groningen Seaports, EcoShape en Programma Waddenzeehavens om een bijeenkomst te organiseren om de verschillende programma's en activiteiten op elkaar af te stemmen en andere partners de gelegenheid te geven om de voorgenomen activiteiten af te stemmen, te verbeteren, en nieuwe projecten te formuleren en daar afspraken over te maken.

Rijkswaterstaat

Rijkswaterstaat is verantwoordelijk voor de bereikbaarheid van de eilanden en de zeehavens en ondermeer verantwoordelijk voor het nautisch beheer in en rond de Waddenzee. Rijkswaterstaat houdt conform de uitgangspunten uit de Structuurvisie Waddenzee de vaargeulen tussen de (veer)havens, de Noordzee en de eilanden op de afgesproken diepte en breedte. RWS is ook beheerder van de toegang naar Eemshaven en Delfzijl. Zodra de verruiming van het traject Eemshaven Noordzee start is RWS ook verantwoordelijk voor de hoofdvaarweggeul van de Eems vanaf Eemshaven naar de Noordzee. Vanaf Voor de overige vaarroutes bestaan geen te handhaven diepten en breedten. De bevaarbaarheid is daar afhankelijk van de natuurlijke ontwikkelingen in het gebied. In de introductie 'Sedimentbeheer nu en in de toekomst' krijgt u een beeld van de historie van het sedimentbeheer van de vaarwegen en een doorkijkje naar toekomstige ontwikkelingen. De ontwikkeling van de baggerhoeveelheden sediment en de ontwikkeling van kennis over de slibhuishouding van de Waddenzee (een Eems?).

Groningen Seaports

Groningen Seaports heeft in 2014 onderzocht of het slib dat sedimenteert in de Eemshaven en de haven van Delfzijl economisch verantwoord uit het estuarium kan worden gehaald. Filosofie daarbij is het benutten van potentie van slib als schone nuttige grondstof. We hebben meerder workshops georganiseerd en veel gesprekken gevoerd met potentiële afnemers. We hebben verkend welke kennis aanwezig is of ontbreekt en welke meekoppelkansen we zouden kunnen benutten. Dit heeft geresulteerd in een concept sedimentmanagementprogramma 2015-2022. In deze bijeenkomst willen we activiteiten en planning met u bespreken en de financieringsmogelijkheden verkennen. Het doel is een sedimentmanagementprogramma dat uitvoerbaar is, in samenwerking tot stand komt en uitgevoerd kan worden. Samenwerking leidt tot meerwaarde en geeft energie. Door gerichte inzet met meerdere partijen gaat het ons project eind februari al van start.

EcoShape

Het EcoShape Building with Nature programma Waddenzeehavens bestaat uit een groep van projecten waarin wordt gekeken naar de verschillende kansen en problemen rondom natuurlijke processen in en rondom de Waddenzeehavens. Het gaat om het effect op aanslibbing van de zoet-zout overgang die vaak in deze havens plaatsvindt tot de invloed van de havenvormgeving op sedimenttransport en van baggerbezwaar tot de mogelijkheden voor kweldergroei in de omgeving. Het programma geeft een dwarsdoorsnede van activiteiten rondom havens in slibrijke gebieden. Dit is kennis die wereldwijd kan worden toegepast want juist in slibrijke systemen dienen er vaak grote waterbouwkundige inspanningen te worden gedaan, omdat hier het baggerbezwaar in havens hoog is. Slibrijke systemen zijn tegelijkertijd ecologisch van groot belang en vormen hoogproductieve systemen.

Het programma richt zich zowel op wetenschappelijke als op praktijkgerichte vragen. Kenmerkend is de toepassingsgerichte en experimentele aanpak in pilot project(en), een 'learning by doing'-aanpak. Hiertoe is een aantal pilots ontworpen rondom de thematiek van havens in slibrijke gebieden. De generieke kennis die wordt opgedaan in dit pre-competitieve en innovatieve programma zal worden gedeeld tussen de havens onderling en zal ook zichtbare resultaten leveren.

Programma Waddenzeehavens

In 2012 maakte de Raad van Advies Waddenzeehavens een gemeenschappelijke koers bekend in een Waddenzeehavendebat, welke met een bestuurlijk statement werd bekrachtigd. Dit statement voorzag in een programma Waddenzeehavens met vier kernpunten. Building with Nature is een van die kernpunten, waarbinnen de havens willen inspelen op de slibhuishouding van de Waddenzee.

Voortbouwen op de ingeslagen weg

Allereerst zijn er al de nodige bijeenkomsten en inventarisaties over maatregelen en onderzoeksvragen gehouden, en alle partijen hebben het gevoel dat er wat moet gebeuren. Inmiddels liggen er meerdere concrete project voorstellen, die dermate perspectief rijk zijn, dat het tijd is om de uitvoering in breder verband door te nemen. Kortom, niet beginnen bij nul, maar tempo maken. De onderwerpen die rijp voor bespreking zijn, hebben RWS, GSP en EcoShape in vier A4tjes uitgewerkt.

Vervolgstappen

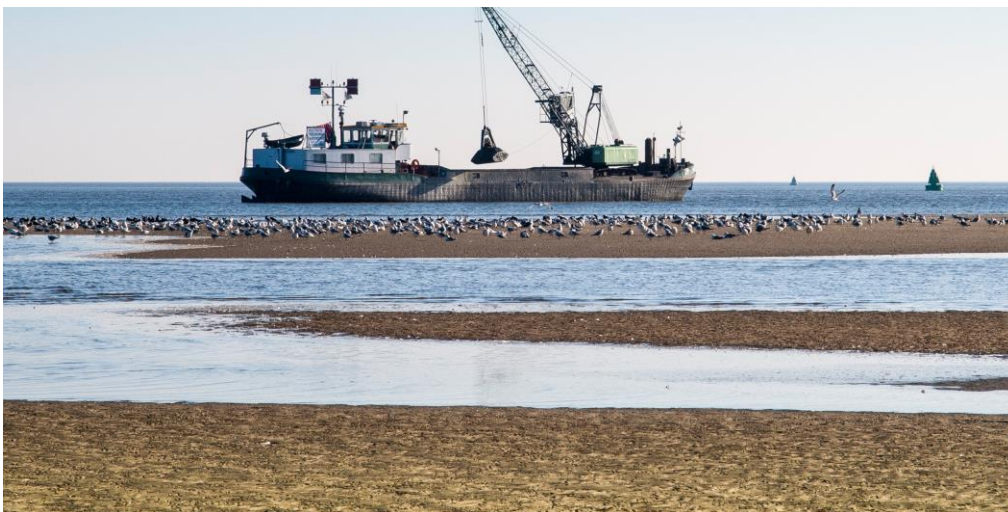
In de lopende trajecten bestaan de volgende mogelijkheden voor een vervolg:

- De Raad van Advies Waddenzeehavens bespreekt op 10 maart a.s. de bevindingen van het werkatelier.
- EcoShape voert een herijking uit op het lopende programma Building with Nature Waddenzeehavens, welke in de Raad van Toezicht besproken zal worden.
- Rijkswaterstaat voert onderzoek uit in het Beheerplan Kaderrichtlijn water en bereidt het volgende Beheerplan voor.
- Groningen Seaports wil de volgende stap zetten richting uitvoering van haar Sedimentmanagementprogramma 2015-2022.

Websites

Voor nadere informatie zie ook:

- www.ecoshape.nl
- www.groningen-seaports.com
- www.waddenzeehavens.nl
- www.rijkswaterstaat.nl

Werkatelier I: Verminderen baggerbezwaar

Havens zijn luwe plekken waar met ieder getij meer slib bezinkt, dan er uitstroomt. Om de havens op diepte te houden wordt het slib weer in de Waddenzee terug gebracht. Het gaat om schoon slib, maar aan deze praktijk kleven toch natuur en milieubezwaren. Er zijn verschillende technieken om het baggerbezwaar te verminderen.

Projectresultaat

Een programma met technieken die het baggerbezwaar verminderen.

Doel werkatelier

Het doel van dit werkatelier is om verschillende technieken die het bagger bezwaar verminderen te rubriceren en te inventariseren wat de effecten in de praktijk zijn en kansrijke mogelijkheden aan te reiken.

Methode

In de praktijk zijn er verschillende mogelijkheden om baggerbezwaar te verminderen.

1. Technieken van baggeren

- In de praktijk wordt gebaggerd en de bagger op een plek gestort vanwaar het door getijdewerking weer in het systeem wordt verspreid.
- Een andere methode is de airset, waarmee het sediment in de haven in beweging wordt gehouden, zodat het niet neerslaat.

2. Slibvaren

Op experimentele basis worden proeven genomen, met varen door de sliblaag. Hierdoor kan de havenbeheerder een beperktere diepte aan te houden.

3. Havenvorm

- Door de havenvorm kunnen sterke wervelingen ontstaan, waardoor extra slib neerslaag, ookwel 'neerwerking' genoemd. Door de havenvorm aan te passen kan de 'neerwerking' afnemen.
- De onderwaterbodem en de aansluiting op het geulenpatroon buiten de havenmond kan ook invloed hebben op de hoeveelheid slib, die in de haven achterblijft. Aanpassing van het onderwaterprofiel kan positief effect hebben op het bagger bezwaar.
- In het verleden zijn havens decennia lang op diepte gebleven met doorstroom mechanismen. Zijn doorstroom principes toepasbaar om het baggerbezwaar te verminderen

4. Zoete spui

In veel havens vindt zoet spui plaats, waardoor veel extra sedimentatie kan optreden.

- De wijze van spuien heeft invloed op het baggerbezwaar.
- Zijn er mogelijkheden om te spuien buiten de haven in combinatie met natuurontwikkeling?

Waar staan we nu?

In de Waddenzee lopen verschillende experimenten, ook zijn er plannen en studies verricht. Een aantal zijn benoemd in het programma Building with Nature Waddenzeehavens. Welke suggesties kunnen de deelnemers doen om te komen tot een programma dat leidt tot substantiële vermindering van het baggerbezwaar.

Werkatelier II: Optimalisatie bagger- en verspreidingsregimes

Voor het verspreiden van baggerslib in de Waddenzee en het Eems-estuarium hanteert Rijkswaterstaat beleidsregels en verspreidingsregimes. Verspreidingslocaties worden regelmatig geëvalueerd en zo nodig verlegd. Ook werkt Rijkswaterstaat aan een nieuw kader voor de uitvoering van vaargeulonderhoud in relatie tot zandwinning. De waterkwaliteit is belangrijk voor het Waddengebied, daarom loopt vanuit de Kaderrichtlijn Water een onderzoek naar de slibhuishouding van de Waddenzee en Eems. Op deze manier is Rijkswaterstaat vanuit beleidskaders en kennisontwikkeling bezig de bagger- en verspreidingsregimes steeds verder te optimaliseren.

Doel werkatelier

Uitwisseling van kennis, ideeën en wensen over de optimalisatie van bagger- en verspreidingsregimes.

Methode

1. Vragen en discussie over het bagger- en verspreidingsregime.
2. Vragen en discussie over het "Kader Richtlijn Water Slibonderzoek"
3. Inventarisatie van belangrijke ideeën en koppelkansen.
4. Inventariseren van ideeën of wensen vanuit de waddenhavens voor de optimalisatie van de bagger- en verspreidingsregimes.

Waar staan we nu?

Voor de Kaderrichtlijn Water wordt onderzoek gedaan naar de slibhuishouding van de Waddenzee en de Eems. Voor de Waddenzee wordt het effect van bodemberoerende activiteiten op de troebelheid en (m.n.) de primaire productie onderzocht.

Voor de Eems wordt de onderzocht wat de oorzaken zijn van de gestegen troebelheid, hoe dit negatief doorwerkt op de primaire productie en welke mogelijkheden er zijn om dit te mitigeren.

Beide onderzoeken worden in het 1^e kwartaal van 2015 afgerond. De resultaten zijn nog niet naar buiten gebracht.

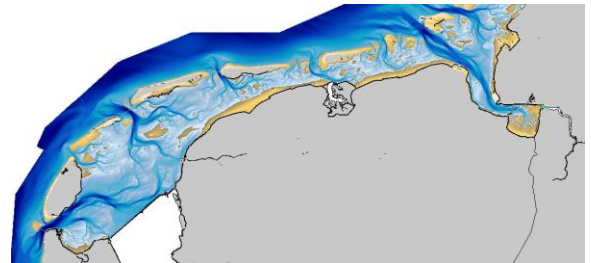
Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd op projectbasis (bijvoorbeeld verruiming van de Eemshaven en de vaarweg Eemshaven Noordzee). De resultaten zijn beschikbaar voor nieuwe studies.

Werkatelier III: Sedimentmanagement voor natuurontwikkeling

De plaatsing van de Waddenzee op de Werelderfgoedlijst in juni 2009 is de hoogst denkbare internationale erkenning van de natuurkwaliteit van dit unieke gebied. Bewoners, bedrijven en lokale overheden onderschrijven behoud- en ontwikkeling van de Waddennatuur, om er te leven en te werken. De kwaliteit van water, sediment en flora & fauna wordt beschermd door diverse Europese richtlijnen.

Slib is een belangrijke component in het ecosysteem van de wadden. Slib bevat voedsel voor bodemdieren en is de bouwstof voor kwelders. In de natuur gaat het om de juiste balans. Teveel slib in het systeem kan leiden tot een afname van primaire productie en bedekking van bodemdieren. Te weinig slib kan leiden tot voedselarme wadplaten en het achterblijven van kwelderopslibbing bij zeespiegelstijging. De menselijke invloed op de slibhuishouding van de Waddenzee, inclusief de Eems-Dollard, is groot. Het systeem van de Eems-Dollard is doorgeslagen naar teveel slib. Maatregelen worden voorbereid om de hoeveelheid slib te verminderen. Nuttig hergebruik van havenslib kan het systeem verbeteren. Echter, overmatig ingrijpen in het systeem is ook weer niet goed. De crux is om door een gericht sedimentmanagement de juiste balans te vinden tussen heil en hinder van slib: *op welke wijze is de slibhuishouding van de Waddenzee duurzaam in balans te krijgen met ecologische en economische belangen?*

Bathymetrie van de Waddenzee

Doel werkatelier

Van de deelnemers willen we graag weten welke mogelijke positieve en negatieve effecten sedimentmanagement heeft op de natuurontwikkeling en welk pakket aan sedimentmanagement maatregelen zicht geeft op een duurzame balans tussen ecologie en economie.

Deelvragen

- Welke positieve en negatieve effecten kan sedimentmanagement hebben op de slibhuishouding van de Waddenzee en hiermee op ecosysteemcomponenten als algen, zeegras, bodemdieren, kwelders, vissen en vogels?
- Wat zijn kantelpunten in het ecosysteem wanneer slib buiten het sedimentvoerend systeem van de Waddenzee wordt gebracht?
- Op welke wijze kan gebaggerd havensediment ecologisch en economisch nuttig gebruikt worden binnen het sedimentvoerend systeem van de Waddenzee waarbij de vertroebeling verminderd?

Methode werkatelier

- *Ophalen bestaande kennis*: wat weten we al, of, in welke projecten worden deelvragen al opgepakt?
- *Inventariseren kennisvragen*: welke hiaten in kennis liggen nog open?
- *Koppelingen*: hoe kunnen we door synergie tussen bestaande projecten kennishiaten invullen?
- *Nieuwe voorstellen*: welke nieuwe kennis moeten we ontwikkelen en hoe pakken we dit aan?

Waar staan we nu?

In het EcoShape Building with Nature programma worden pilots uitgevoerd en generieke kennis ontwikkeld.

Werkatelier IV: Verwijderen sediment uit het systeem

Voor het verwijderen van het sediment uit het systeem heeft Groningen Seaports in de workshop van april 2014 de grootschalige kansrijke toepassingsmogelijkheden verkend. Zij heeft in beeld gebracht de mogelijkheden voor toepasbaarheid, de uitdagingen, innovatieve oplossingen en de grootste onzekerheden. In haar concept sedimentmanagementprogramma heeft zij in beeld gebracht welke activiteiten, in welke periode en met wie, nodig zijn om de kansrijke grootschalige toepassing van waddenslib als grondstof te realiseren, en sediment op een economisch en ecologische verantwoorde wijze uit het systeem kan worden verwijderd.

Doel werkatelier

Van de deelnemers willen we weten of met de huidige kennis alle acties en projecten, meekoppelkansen en plannings goed in beeld zijn gebracht. Daarna willen we graag verkennen welke afspraken (bestuurlijk en operationeel) zouden moeten worden gemaakt om tot samenwerking en uitvoering te komen.

Methode

Inventarisatie: kloppen de activiteiten en projecten? Welke aanvullingen zijn er?
Welke acties zijn nodig voor realisatie?
Wie zijn nodig? Welke samenwerking?
Welke bestuurlijke en operationele afspraken zijn nodig?
Inventarisatie en discussie over financieringsmogelijkheden.

Waar staan we nu?

Het project waddenslib voor zandgrondverbetering gaat in februari 2015 van start onder leiding van Groningen Seaports. De praktijkproef moet uitwijzen of slib geschikt is voor zandgrondverbetering. Pas daarna kan met een grotere proef duidelijk worden of dit technisch en economisch haalbaar is. Groningen Seaports heeft gesprekken gevoerd met Waterschappen en project Marconi, over toepassingsmogelijkheden van slib voor kwelderaanleg en dijkophoging.

Foto Herman Verheij